

ستایش

ای نام نکوی تو، سردفتر دیوان‌ها به نام خدایه که جان آفرید

صفحه‌های ستایش کتاب درسی

تعداد سؤال

۵

شبه‌جمله
(۵ سؤال شناسنامه‌دار)

نکات آموزشی
(یک پیمانه‌ی ۵ سؤالی)

آبی سبز زرد

۱۰

ای نام نکوی تو، سردفتر دیوان‌ها
به نام خدایه که جان آفرید
(۱۰ سؤال شناسنامه‌دار)

پرسش‌های تشریحی از متن کتاب درسی
(یک پیمانه‌ی ۱۰ سؤالی)

آبی سبز زرد

۱۰

پرسش‌های چهارگزینه‌ای
(دو پیمانه‌ی ۱۰ سؤالی)

آبی سبز زرد

املا و انشا

ستایش
(۳۵ سؤال شناسنامه‌دار)

دانش‌آموزان عزیز، در پایان این درس باید بتوانید علاوه بر معنا کردن همه‌ی واژه‌ها و عبارات و نیز یادگیری شکل درست املاي آنها، یک: سعدی و مستوره کردستانی را بشناسید و بتوانید درباره‌ی هر کدام از آنها یک سطر توضیح دهید.
دو: «شبه‌جمله» را تعریف و انواع آن را بیان کنید.

کاربردها و مفهومیها

شبه‌جمله

(یادآوری)

می‌دانیم جمله، عبارتی است که «فعل» دارد و پیامی را منتقل می‌کند. خارج از جمله‌ها، «شبه‌جمله‌ها» هم هستند که فعل ندارند ولی آن‌ها هم پیام کاملی منتقل می‌کند. شبه‌جمله‌ها انواع مختلفی دارند، ممکن است یک عبارت هشدار می‌باشند مثل «زینهار» و یا «ندا» باشند، مثل «سعیدیا».

برای نمونه، در مصراع «سعیدیا مرد نکونام نمیرد هرگز»، شبه‌جمله‌ی «سعیدیا» شامل «سعیدی» و حرف ندای «ا» است. در واقع «سعیدی» منادا و حرف «الف» حرف ندا است. در بیت «محال است سعیدی که راه صفا / توان رفت جز بر پی مصطفی» نیز «سعیدی» منادا و شبه‌جمله است، هر چند این‌جا حرف ندا وجود ندارد.

پرسش‌های نکته‌ی ۱

پیمانه‌ی ۱

۵ سوال

۱- در بیت زیر منادا و حرف ندا را بیابید.

ای صبا، گر بگذری بر ساحل رود ارس / بوسه زن بر خاک آن وادی و مشکین کن نفس

۲- بین دو مصراع زیر، کدام یک منادا دارند؟

(الف) بده کام دل حافظ که فال بختیاران زد

(ب) صبر کن حافظ به سختی روز و شب

۳- شبه‌جمله‌ها را در بیت زیر بیابید.

ای ساربان با قافله مگذر، مرو زین مرحله / اشتر بخوابان هین هله نز (نه از) بهر من، بهر خدا

۴- مناداها را در مصراع‌های زیر بیابید.

(الف) دلا رفیق سفر بخت نیکخواهت بس

(ب) دگر ز منزل جانان سفر مکن درویش

۵- به جز «ای» ابتدا و «ا» بعد از منادا، دو حرف ندا بیابید.

صفحه‌های ۹ و ۱۰
کتاب درسی

درس اول

ای نام نکوی تو، سر دفتر دیوان‌ها

پیمانه‌ی ۲
۱۰ سؤال

۶- ۱ معنای واژه‌های زیر را در مقابل آن‌ها بنویسید.

الف) طلعت:	ب) زینت:	ج) کریم:	د) پوزش‌پذیر:
ه) متفّق:	و) الهیّت:	ز) کنه:	ح) ماهیّت:
ط) ماورا:	ی) جلال:	ک) بصر:	ل) منتها:
م) جمال:	ن) تأمل:	س) صفا:	ع) بوستان:

۷- ۲ درباره‌ی تفاوت معنایی واژه‌های «مَحال» و «مُحال» تحقیق کنید و بگویید نامِ استانِ کشورمان «چهار مَحال و بختیاری» است یا «چهار مُحال و بختیاری»؟

.....

۸- ۳ «پی» در بیتِ «مَحال است سعدی که راه صفا / توان رفت جز بر پی مصطفی» چه معنایی دارد؟

.....

۹- ۴ واژه‌ی «پرستار» در بیتِ «پرستار امرش همه چیز و کس / بنی آدم و مرغ و مور و مگس» چه معنایی دارد؟

.....

۱۰- ۵ در بیتِ «خداوند بخشنده‌ی دستگیر / کریم خطابش پوزش‌پذیر»، کدام کلمه‌های نقشِ دستوری «صفت» دارند؟

.....

۱۱- ۶ تشبیه بیتِ «یکی را به سر، برنهد تاج بخت / یکی را به خاک اندر آرد ز تخت» چیست و مصراع دوم کنایه از چیست؟

.....

۱۲- ۷ در بیتِ «به درگاه لطف و بزرگیش بر / بزرگان نهاده بزرگی ز سر»، نقشِ دستوری «لطف و بزرگیش» چیست؟

.....

۱۳- ۸ بیتِ «جهان متفّق بر الهیّتش / فرومانده از کنه ماهیّتش»، چه مفاهیمی دارد؟ نقشِ دستوریِ «الهیّت» و «کنه» در این بیت چیست؟

.....

۱۴- ۹ بیتِ «بشر، ماورای جلالش نیافت / بصر، منتهای جمالش نیافت» به چه معناست؟ قافیه‌های بیت را بیابید.

.....

۱۵- ۱۰ آیه‌ی شریفه‌ی «تُعَزُّ مَنْ تَشَاءُ وَ تُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ» با کدام بیت از شعر «به نام خدایی که جان آفرید» سعدی قرابت معنایی دارد؟ تحقیق کنید.

.....

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

پیمانه‌ی ۳

۱۰ سوال

۱-۱۶ واژه‌های «جمیل» و «جمال» ...

- (۱) همواره هم‌معنا هستند. (۲) هر دو عربی هستند. (۳) هر دو همواره صفت هستند. (۴) هم‌قافیه هستند.

۱۷-۲ کدام واژه در ابیات زیر نادرست نوشته شده است؟

از سر زلف عروسان چمن دست بدارد / به سر زلف تو گر دست رسد باد صبا را
سر انگشت تحیر بگزد عقل به دندان / چون تعمل کند این صورت انگشت نما را

- (۱) صبا (۲) تحیر (۳) بگزد (۴) تعمل

۱۸-۳ به ترتیب «قرن زندگی سعدی»، «کتاب سراسر مثنوی سعدی» و «نام کتابی از نخستین زن تاریخ‌نویس کرد در ایران» کدام است؟

- (۱) پنجم هجری قمری، بوستان، تاریخ اردلان
(۲) ششم هجری قمری، گلستان، ماه شرف خانم
(۳) هشتم هجری قمری، سعدی‌نامه، تاریخ اردلان
(۴) هشتم هجری قمری، گلستان، ماه شرف خانم

۱۹-۴ در بیت زیر، به ترتیب چند واژه نقش دستوری «صفت» و چند واژه نقش دستوری «مضاف‌الیه» دارند؟

ای نام نکوی تو، سردفتر دیوان‌ها / وی طلعت روی تو، زینت‌ده عنوان‌ها

- (۱) یک، شش (۲) یک، پنج (۳) دو، پنج (۴) دو، چهار

۲۰-۵ در بیت «به نام خدایی که جان آفرید / سخن گفتن اندر زبان آفرید»، نقش دستوری واژه‌های قافیه چیست؟

*دقت کنید بیت به شکلی دیگر در کتاب درسی آمده است. می‌توانید علت این تفاوت را بیابید.

- (۱) هر دو متمم است. (۲) اولی مفعول و دومی متمم است.
(۳) هر دو مفعول است. (۴) اولی متمم و دومی مفعول است.

۲۱-۶ نقش دستوری واژه‌های قافیه در بیت زیر به ترتیب کدام است؟

گلستان کند آتشی بر خلیل / گروهی بر آتش برد ز آب نیل

- (۱) متمم، مضاف‌الیه (۲) مضاف‌الیه، مضاف‌الیه (۳) مضاف‌الیه، متمم (۴) نهاد، متمم

۲۲-۷ در کدام بیت متمم با دو حرف اضافه وجود دارد؟

- (۱) بینداخت رستم کیانی کمند / سر ابرش آورد ناگه به بند (ابرش: اسبی که بر او نقطه‌ها باشد).
(۲) بغرید رستم چو شیر ژیان / از آواز او خیره شد مادیان
(۳) به زین اندر آورد گلرنگ را / سرش تیز شد کینه و جنگ را
(۴) در گنج بگشاد و دینار داد / از امروز و فردا نیامدش یاد

۲۳-۸ شکل کاربرد متمم و حرف اضافه‌های مشخص‌شده‌ی بیت زیر را، می‌توان در بیت گزینه‌ی ... دید.

مهری گر به کام شیر در است / شو خطر کن ز کام شیر بجوی

- (۱) سواری که باشد به نیروی پیل / ز خون راند اندر زمین جوی نیل
(۲) بدرّد جگرگاه دیو سپید / ز شمشیر او گم کند راه، شید (خورشید)
(۳) همانا چو سهراب دیگر سوار / نبودست جنگی، گه کارزار
(۴) به چنگ پدر در به هنگام جنگ / به آوردگه کشته شد بی‌درنگ

۲۴-۹ بیت «گلستان کند آتشی بر خلیل / گروهی بر آتش برد ز آب نیل» نشان‌دهنده‌ی ... خداوند است.

- (۱) عظمت (۲) قدرت و اختیار (۳) یاری‌گر بودن (۴) روزی‌دهنده بودن

۲۵-۱۰ در بیت زیر به ترتیب، کدام واژه‌ها به «ناصر» و «رحمان» بودن خداوند اشاره می‌کنند؟

خداوند بخشنده‌ی دستگیر / کریم خطابش پوزش‌پذیر

- (۱) پوزش‌پذیر، کریم (۲) کریم، پوزش‌پذیر (۳) بخشنده، دستگیر (۴) دستگیر، بخشنده

۲۶- ۱ «خلیل» به چه معنا و لقب کدام پیامبر است؟

- (۱) دوست، ابراهیم نبی
(۲) دوست، موسای نبی
(۳) خوش سخن، موسای نبی
(۴) خوش سخن، ابراهیم نبی

۲۷- ۲ مصراع «گروهی بر آتش برد ز آب نیل» به چه کسانی اشاره می‌کند؟

- (۱) فرعونیان
(۲) نمرودیان
(۳) پیروان موسی (ع)
(۴) پیروان ابراهیم (ع)

۲۸- ۲ بیت کدام گزینه با بیت «محال است سعدی که راه صفا / توان رفت جز بر پی مصطفی» قرابت معنایی دارد؟

- (۱) از شر نفس و فتنه‌ی خلقت نگاه دار / یارب به حق سیرت پاک پیمبران
(۲) خلاف پیمبر کسی ره گزید / که هرگز به منزل نخواهد رسید
(۳) ایشان پیمبران و رفیقانند / چون دشمنی تو بیهده ترسا را؟
(۴) بر فرق کاینات چرا پا نمی‌نهم؟ / آخر نه خاک پای عزیز پیمبرم؟

۲۹- ۲ بیت کدام گزینه با بیت «به درگاه لطف و بزرگیش بر / بزرگان نهاده بزرگی ز سر» قرابت معنایی دارد؟

- (۱) سخاوت نشان بزرگی بود / ولی زین بزرگان نخواهیم یافت
(۲) بر بزرگان خرده گیری وز بزرگی دم زنی / گر بزرگی بگذر این راه و به ترک خرده گیر
(۳) شاهان بر آستان جلالت نهاده سر / گردنکشان مطاوع و کیخسروان گدا
(۴) تکیه بر جای بزرگان نتوان زد به گزاف / مگر اسباب بزرگی همه آماده کنی

۳۰- ۵ کدام عبارت با مصراع دوم بیت «جهان متفق بر الهیتش / فرومانده از کنه ماهیتش» قرابت معنایی دارد؟

- (۱) ای کریمی که بخشنده‌ی عطایی و ای حکیمی که پوشنده‌ی خطایی.
(۲) ای صمدی که از ادراک خلق جدایی و ای احدی که در ذات و صفات بی‌همتایی.
(۳) ای خالقی که راهنمایی و ای قادری که خدایی را سزایی.
(۴) جان ما را صفای خود ده و دل ما را هوای خود ده و چشم ما را ضیای خود ده.

۳۱- ۶ بیت کدام گزینه با بیت «یکی را به سر برنهد تاج بخت / یکی را به خاک اندر آرد ز تخت» قرابت معنایی بیشتری

دارد؟

- (۱) بدین گونه چون تیره شد بخت من / ربودند آرایش تخت من
(۲) بخت ما را بر درید آن بخت او / تخت ما شد سرنگون از تخت او
(۳) کلاه سعادت یکی بر سرش / گلیم شقاوت یکی در برش
(۴) تاج و کلاه سر به فلک برکشید از او / کآراست عز و ملکش تاج و کلاه را

۳۲-۷ کدام عبارت با بیت «یکی را به سر، برنهد تاج بخت / یکی را به خاک اندر آرد ز تخت» دقیقاً هم معناست؟

(۱) هر آن که از روی نادانی نه او را گزید، گزند او ناچار بدو رسيد.

(۲) گره‌گشای هر بندی، آموزنده‌ی هر پندی.

(۳) ارجمند گرداننده‌ی بندگان از فرومایگی، در پای افکننده‌ی گردن‌کشان از سروری.

(۴) بلندی و برتری از درگاه او جوی و بس.

۳۳-۸ کدام بیت با مصراع دوم بیت «جهان متفّق بر الهیتش / فرومانده از کنه‌ ماهیتش» قرابت معنایی دارد؟

(۱) بری از رنج و گدازی بری از درد و نیازی / بری از بیم و امید بری از چون و چرایی

(۲) بری از خوردن و خفتن بری از شرک و شبیهی / بری از صورت و رنگی بری از عیب و خطایی

(۳) نتوان وصف تو گفتن که تو در فهم ننگی / نتوان شبه تو گفتن که تو در وهم نیایی

(۴) نبد این خلق و تو بودی نبود خلق و تو باشی / نه بجنبی نه بگردی نه بکاهی نه فزایی

۳۴-۹ بیت کدام گزینه با بیت «ای نام نکوی تو، سر دفتر دیوان‌ها/ وی طلعت روی تو، زینت ده عنوان‌ها» قرابت معنایی

دارد؟

(۱) ای نام تو بهترین سر‌آغاز/بی نام تو نامه کی کنم باز؟

(۲) ای یاد تو مونس روانم / جز نام تو نیست بر زبانم

(۳) ای کارگشای هر چه هستند / نام تو کلید هر چه بستند

(۴) ای هست کن اساس هستی / کوه ز درت درازدستی

۳۵-۱۰ در کدام گزینه بی‌تی هست که با سایر ابیات قرابت معنایی ندارد؟

(الف) نه ضمیر و وهم را بر سرّ او هرگز وقوف / نه زبان و طبع را در ذات او هرگز مجال

(ب) توان در بلاغت به سبحان رسید / نه در کنه بی‌چون سبحان رسید

(ج) نه در ایوان قربش وهم را بار / نه با چون و چرایش عقل را کار

(د) بر او علم یک ذره پوشیده نیست / که پیدا و پنهان به نزدش یکی‌ست

(ه) محیط است علم ملک بر بسیط / قیاس تو بر وی نگردد محیط

(و) تا نپنداری که صانع در خیال آید تو را / زان که کیفیت پذیرد هرچه آید در خیال

(ز) در صفت گنگ فرومانده‌ایم / «من عرف‌الله» فروخوانده‌ایم

(ح) نه ادراک در کنه ذاتش رسد / نه فکرت به غور صفاتش رسد

(۲) ج، د

(۱) الف، ب

(۴) ز، ح

(۳) ه، و

دانش‌آموزان عزیز، برای کامل کردن متنی که پیش‌روی شماست، یکی از دو املائی پیشنهادی را برای هر جای خالی انتخاب کنید. پس از این کار می‌توانید از کسی بخواهید این متن را برای شما املا بگوید و شما آن را بنویسید.

نام نکوی خداوند سردفتر دیوان‌ها و (تلعث / طلعت) روی او (ذینت‌ده / زینت‌ده) عنوان‌هاست. خداوند بخشنده‌ی (پوزش‌پذیر / پوزش‌پذیر) که همه‌چیز پرستار امر اوست، از (بنی‌آدم / بنی‌عادم) گرفته تا مرغ و مور و مگس. از (لتف / لطف)، تاج بخت بر سر یکی (برمی‌نهد / برمی‌نهد) و گروهی را نیز از آب نیل به آتش می‌برد. جهان بر (الاحیت / الهیت) او (متفق / مطلق) است و از (کنج / کنه) (ماهیت / ماهیت) او فرومانده است. بشر ماورای جلال و (بسر / بصر) (منتها / منتحا)ی جمالش را نیافته است. در آینه‌ی دل (تأمل / تعمل) کن و بر پی (مسطفی / مصطفی) برو که به تدریج صفایی حاصل کنی که رفتن بر این راه به جز این، (مهال / محال) است.

نکته‌ی نگارشی یک

عبارت معروفی هست: «نویسنده به پیوست ارسال می‌گردد!» این عبارت وقتی به کار می‌رود که شخصی بسیار بدخط باشد و برای خواندن آن‌چه نوشته است، نیاز به حضور خودش هم باشد. تلاش کنید خوش‌خط بنویسید تا خواننده‌ی متن شما، احساس ناخوشایندی نداشته باشد.

متنی بنویسید با یکی از دو موضوع زیر:

الف) شناخت خداوند

ب) گریختن پیروان موسی از ستم فرعون

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

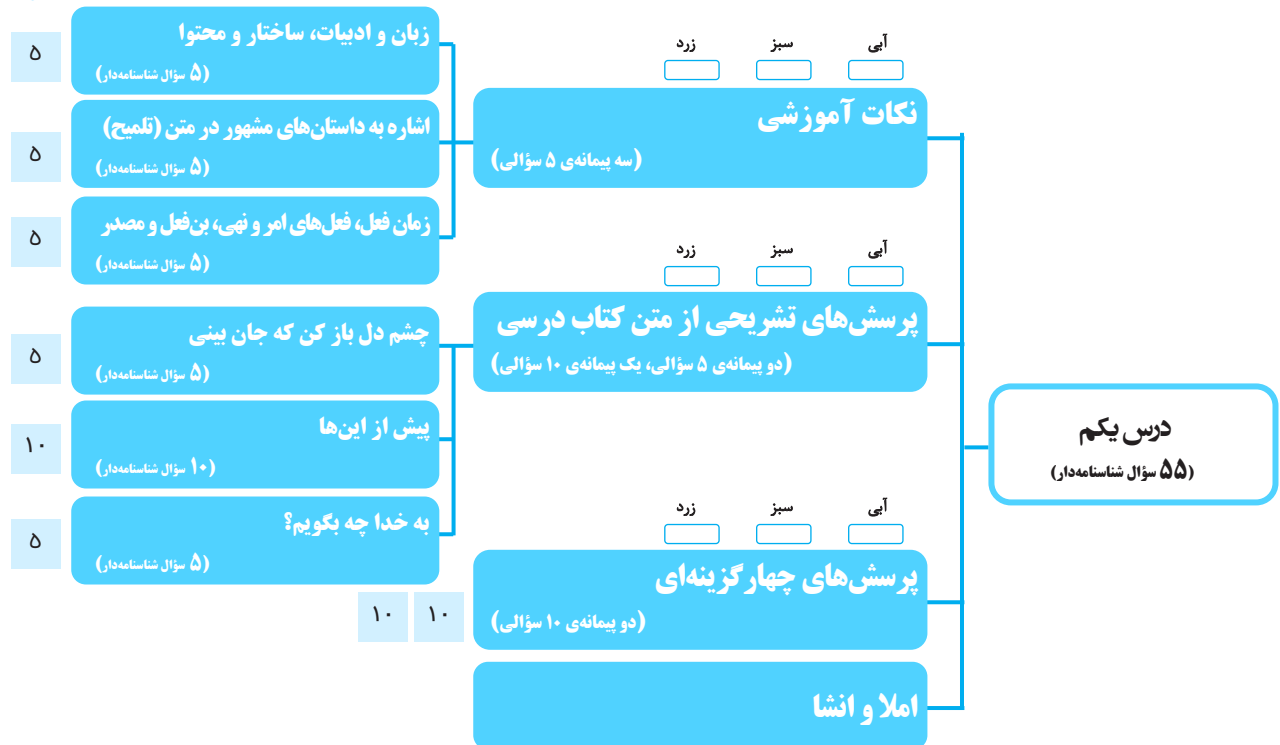
.....

درسی اول

چشم دل باز کن که جان بین پیش از این ها به خدا چه بگویم؟

تعداد سؤال

از فصل یک کتاب درسی، زیبایی آفرینشی

دانش‌آموزان عزیز، در پایان این درس باید بتوانید علاوه بر معنا کردن همه واژه‌ها و عبارات و نیز یادگیری شکل درست املاي آنها، یک: هاتف اصفهانی، قیصر امین‌پور و ابوالقاسم قشیری را بشناسید و بتوانید درباره‌ی هر کدام از آنها یک سطر توضیح دهید.

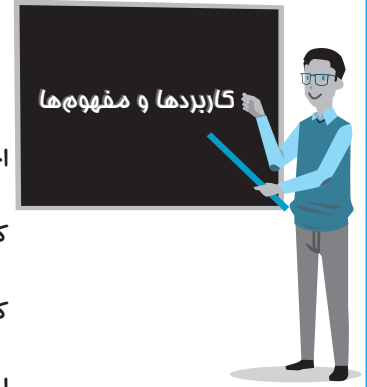
دو: تفاوت زبان ادبی را با زبان غیرادبی توضیح و تشخیص دهید.

سه: داستان‌های مشهور و پرتکراری مثل داستان زندگی پیامبران و امثال آن را به‌خوبی بدانید و اگر عبارتی به آن‌ها اشاره کرد، به خوبی تشخیص دهید.

چهار: زمان فعل، فعل‌های امر و نهی، بن فعل و مصدر را بشناسید و بیابید.

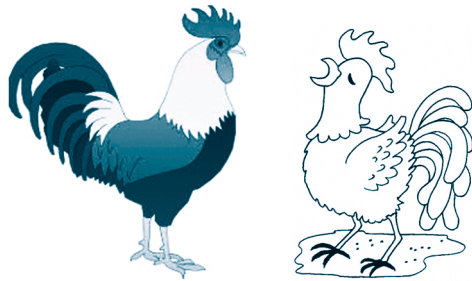
زبان و ادبیات، سافکار و ممتوا

(صفحه‌ی ۱۴ کتاب درسی)

احتمالاً تا به حال مداد رنگی به دست گرفته‌اید و خواسته‌اید چیزی بکشید. تصویری که شما کشیده‌اید با تصویری که کسی دیگر کشیده است یکسان است؟ مثلاً شما یک خانه کشیده‌اید و کسی که کنار شما نشسته است یک کوه. هم‌چنین ممکن است شما و کسی که کنار شما نشسته است تصویر یکسانی کشیده باشید، اما شما از مداد سبز استفاده کرده باشید و او از مداد بنفش.

یادتان هست؟ سال گذشته گفتیم زبان وسیله‌ای برای انتقال مفاهیم است. از این دیدگاه، زبان یک «ابزار» است، مثل مدادهای رنگی. متنی هم که نوشته می‌شود و یا جمله‌ای که گفته می‌شود، مثل تصویری است که نقاش کشیده است. برخی نقاش‌ها دوست دارند از طبیعت نقاشی کنند. برخی هم دوست دارند چهره‌ی انسان‌ها را بکشند. برخی دوست دارند طبیعت را زیبا بکشند، برخی

دوست دارند چهره‌ی انسان‌ها را زشت تصویر کنند. این تفاوت‌ها مربوط به مفاهیم است، مفاهیمی که در ذهن نویسندگان هم هست. برخی با آب‌رنگ نقاشی می‌کنند و برخی ترجیح می‌دهند با رنگ روغن کار کنند. همین‌طور برخی رنگ‌های تیره را دوست دارند و برخی رنگ‌های روشن. این تفاوت، تفاوت در «انتخاب ابزار» است. در هر متن هم این تفاوت‌ها هست. مثلاً برخی

دوست دارند واژه‌های ساده و عامیانه را به کار ببرند و برخی واژه‌های ادبی‌تر را ترجیح می‌دهند، یا برخی دوست دارند به نظم سخن بگویند و برخی دوست دارند متن را به نثر بنویسند. پس هر متن یک مفهوم دارد و یک ظاهر، که البته لزوماً از هم جدا نیستند.

پرسش‌های نکته‌ی ۱

پیمانه‌ی ۱ سؤال ۵

۳۶-۱ دو تصویر بالا چه ارتباطی با متن دارند؟ توضیح دهید.

۳۷- تفاوت‌های دو متن زیر را بررسی کنید.

الف) زان یار دل‌نوازم شکری‌ست با شکایت / گر نکته‌دان عشقی بشنو تو این حکایت

بی مزد بود و منت هر خدمتی که کردم / یا رب مباد کس را مخدوم بی عنایت

در زلف چون کمندش ای دل مپیچ کان جا / سرها بریده بینی بی جرم و بی جنایت

ب) از آن یار دل‌نوازم، هم شکر می‌گویم و هم شکایت دارم. اگر تو عشق را می‌فهمی، داستانت را بشنو. به او خدمت‌های فراوان

کردم اما پاداشی نگرفتم، ای خدا کسی به این درد دچار نشود! و ای دل، عاشق او نشو، او مانند تو کشته بسیار دارد.

.....

.....

۳۸- به نظر شما کدام‌یک از دو بیت زیر از ادبیات بیش‌تر استفاده کرده است؟ چرا؟

الف) رو سر بنه به بالین تنها مرا رها کن / ترک من خراب شب‌گرد مبتلا کن

ب) روز است ای دو دیده در روزنم نظر کن / تو اصل آفتابی چون آمدی سحر کن

.....

.....

۳۹- شعر زیر را معنی کنید و معنی را زیر آن بنویسید. تفاوت متن شما و شعر در چیست؟

به‌سان رهنوردانی که در افسانه‌ها گویند / گرفته کوله‌بار زاد ره بر دوش / فشرده چوب‌دست خیزران در مشت / گهی پرگویی و

گه خاموش / در آن مهگون فضای خلوت افسانگیشان راه می‌پویند / ما هم راه خود را می‌کنیم آغاز

.....

.....

۴۰- برای تصویر روبه‌رو دو بند بنویسید، در یکی از ادبیات استفاده کنید و در دیگری نه.

متن غیرادبی:

.....

متن ادبی:

.....

اشاره به داستان‌های مشهور در متن (تلمیح)

(صفحه‌ی ۱۵ کتاب درسی)

*یوسفِ نبی عزیز کرده‌ی پدر یعقوبِ نبی بود. در کودکی، با حسدِ برادران از زادگاهِ خود «کنعان» دور شد و این برای یعقوب، چنان عذاب‌آور بود که شدتِ گریه‌های او، بینایی را از او گرفت. سال‌ها بعد یوسف نبی در اوج عزت و اقتدار پدر را دید و این مایه‌ی شادی فراوان پدر شد.

*مخاطب من به تازگی، عزیزی گم کرده است و در غم او عذاب می‌کشد. اطرافیان او، با تمام توانشان او را دلداری داده‌اند. اما نتیجه‌ای نداشته است. مخاطب من، داستان یوسف نبی (ع) را می‌داند و من این چنین او را تسکین می‌دهم:

یوسف گم‌گشته باز آید به کنعان غم‌مخور / کلبه‌ی احزان شود روزی گلستان غم‌مخور

*گاه با استفاده از داستان‌ها و وقایع تاریخی و آیات و روایات و احادیث و ... کلام زیباتر می‌شود و بیش‌تر اثر می‌گذارد. واژه‌ی «تلمیح» در لغت یعنی «نگاه تند و آنی به سوی چیزی انداختن». تلمیح یک آرایه‌ی ادبی است و از آن‌جا که قدرت بالایی در زیباتر کردن سخن دارد، به دفعات در ادبیات فارسی از آن استفاده شده است.

- مهم‌ترین داستان‌های پیامبران:

داستان‌های آفرینش آدم، داستان رانده شدن آدم و حوا از بهشت، داستان هابیل و قابیل، داستان کشتی نوح، داستان‌های زندگی یوسف، داستان‌های زندگی ابراهیم، داستان‌های زندگی موسی، داستان‌های زندگی عیسی و روایات متعدّد درباره‌ی زندگی پیامبر اسلام.

- مهم‌ترین داستان‌های صدر اسلام:

روایات مربوط به زندگی اهل بیت پیامبر، داستان‌های دیگر شخصیت‌های اطراف پیامبر نظیر ابوبکر، سلمان، ابوذر و ...

- مهم‌ترین شخصیت‌های داستان‌های کهن در ادبیات فارسی:

لیلی و مجنون، خسرو و شیرین، فرهاد، جمشید و ...

- احادیث، آیات و روایات

- داستان‌های زندگی برخی از عرفا و مشایخ صوفیه

پرسش‌های نکته‌ی ۲

پیمانه‌ی ۲

۵ سؤال

۴-۱) مشخص کنید هر کدام از ابیات زیر به چه داستان، واقعه یا آیه‌ای اشاره می‌کنند؟

- (الف) پدرم روضه‌ی رضوان به دو گندم بفروخت / ناخلف باشم اگر من به جوی نفروشم
- (ب) یا رب این آتش که بر جان من است / سرد کن، زان سان که کردی بر خلیل
- (ج) دل شود گر به علم بیننده / راه جوید به آفریننده
- (د) گفتند خلاق که تویی یوسف ثانی / چون نیک بدیدم به حقیقت به از آنی
- (ه) بیستون بر سر راه است مباد از شیرین / خبری گفته و غمگین دل فرهاد کنید

۴-۲) تحقیق کنید بیت زیر به داستان زندگی کدام پیامبر اشاره می‌کند؟

جهان یک‌سر مقام آفلین است / در این غربت‌سرا عرفان همین است

۴-۳) تحقیق کنید عبارت «انالحق» گفته‌ی چه کسی است؟

۴-۴) بیت زیر به داستان زندگی دو پیامبر اشاره می‌کند. این دو پیامبر کدامند؟ در این باره تحقیق کنید.

یار مردان خدا باش که در کشتی نوح / هست خاکی که به آبی نخرد طوفان را

۴-۵) هر یک از شخصیت‌های زیر به چه ویژگی یا وصفی مشهورند؟ تحقیق کنید.

(الف) ایوب: (ب) یونس: (ج) قارون: (د) نمرود:

زمان فعل، فعل‌های امر و نهی، بن فعل و مصدر

(صفحه‌ی ۱۵ کتاب درسی)

در سال گذشته با ویژگی‌های متفاوتی از افعال آشنا شدیم.

الف) زمان فعل: هر فعل ممکن است به زمان گذشته، زمان حال یا آینده اشاره کند. فراموش نکنید در بررسی این ویژگی، «گذشته بودن» را قبل از «حال بودن» افعال بررسی کنید و همچنین می‌دانیم فعل‌های آینده با «خواه» ساخته می‌شوند. مثال:

گذشته	حال	آینده
رفت	می‌رود	خواهد رفت

ب) فعل‌های امر و نهی: فعلی که انجام کار را از مخاطب بخواهد، فعل امر است. فعلی هم که انجام ندادن کار را بخواهد فعل نهی است. مثال:

فعل امر	فعل نهی
برو، بروید	نرو، نروید

ج) بن فعل و مصدر:

مثال: در پاسخ به پرسش «او چه کار کرد؟»، «بن ماضی» به دست می‌آید: او «گرفت، برد، خندید».

اگر از ابتدای فعل امر برای «تو»، حرف «ب» را حذف کنیم، بن مضارع به دست می‌آید: تو برو، «رو».

همچنین اگر به انتهای بن ماضی حرف «ن» اضافه کنیم، «مصدر» ساخته می‌شود. «گرفت، برد»: «گرفتن، بردن»

پرسی‌های نکته‌ی ۳

پیمانه‌ی ۳

۵ سؤال

۴۶- ۱ جدول زیر را کامل کنید.

مصدر	بن مضارع	بن ماضی
دیدن		
	شنو	
زدن		
		پرسید

۴۷-۲ در کلمه‌ی زیر، مانند نمونه، بن‌های ماضی و مضارع را بیابید.

الف) بینا: بین (بن مضارع «دیدن») + ا (ب) گفتار: گفت (بن ماضی «گفتن») + ار

ج) نویسنده: د) پارچه‌فروش:

ه) ساختمان: و) پرستار:

۴۸-۲ زمان هر یک از فعل‌های زیر را مشخص کنید.

الف) سوختی: ب) می‌رفت: ج) دیده‌بودی:

د) خواهی خندید: ه) می‌خواهم: و) بُردند:

۴۹-۲ بیت زیر چند فعل امر دارد؟

رو سر بنه به بالین، تنها مرا رها کن / ترکِ منِ خرابِ شبگردِ مبتلا کن

۵۰-۵ افعال متن زیر را بیابید و ویژگی‌های «زمان، بن فعل و مصدر» آن را بنویسید.

داشتن کتاب‌های فراوان فایده ندارد. داشتن معلوماتِ فراوان به ما سود می‌رساند و توان تحلیل. اگر ذهن خود را قوی

ساخته باشیم، آینده‌ی روشن‌تری خواهیم داشت.

صفحه‌ی ۱۱
کتاب درسی

درس اول

چشم دل باز کن که جان بینی / آن چه نادیدنی است آن بینی

پیمانه‌ی ۴

۵ سوال

۱-۵۱ شاعر بیت بالا کیست؟ در چه قرنی می‌زیست و در سرودن شعر از کدام شاعران پیروی می‌کرد؟

.....

۲-۵۲ واژه‌های قافیه‌ی بیت بالا کدام هستند؟

.....

۳-۵۳ کدام فعل در بیت بالا، از نظر «شخص» با دیگر فعل‌ها متفاوت است؟

.....

۴-۵۴ نقش دستوری واژه‌های زیر را در بیت بالا تعیین کنید.

الف) چشم: ب) دل: ج) جان:
د) آن‌چه: ه) نادیدنی: و) آن:

۵-۵۵ مفهوم بیت بالا چیست؟ شرح دهید.

.....

صفحه‌ی ۱۲ تا ۱۵
کتاب درسی

درس اول

پیش از این‌ها

پیمانه‌ی ۵

۱۰ سوال

۱-۵۶ واژه‌های زیر را معنا کنید.

الف) خشت: ب) طنین: ج) توفنده: ج) بوریا:

۲-۵۷ تفاوت معنایی «آج» و «عاج» را بیابید.

.....

.....

۵۸- «توفنده» واژه‌ای فارسی است یا عربی؟ تفاوت «توفان» و «طوفان» را بیان کنید.

۵۹- پنج اثر از «قیصر امین‌پور» نام ببرید.

۶۰- قافیه و ردیف را در بیت‌های زیر معلوم کنید.

الف) دوستی از من به من نزدیک‌تر / از رگ گردن به من نزدیک‌تر

ب) ماه برق کوچکی از تاج او / هر ستاره پولکی از تاج او

۶۱- در بیت «گفتمش پس آن خدای خشمگین / خانه‌اش این جاست؟ این جا در زمین؟»، نقش دستوری «ش» چیست؟

۶۲- نقش دستوری واژه‌های قافیه در هر یک از ابیات زیر چیست؟

الف) در دل او دوستی جایی نداشت / مهربانی هیچ معنایی نداشت

ب) نیت من در نماز و در دعا / ترس بود و وحشت از خشم خدا

۶۳- در بیت «مهربان و ساده و بی‌کینه است / مثل نوری در دل آینه است»، کدام آرایه‌ی ادبی بارز است؟

۶۴- مفهوم بیت دوم ابیات زیر چیست؟

پیش از این‌ها فکر می‌کردم خدا / خانه‌ای دارد میان ابرها

رعد و برق شب، طنین خنده‌اش / سیل و طوفان، نعره‌ی توفنده‌اش

۶۵- در شعری که از قیصر امین‌پور در کتاب درسی آمده است، بیت «دکمه‌ی پیراهن او آفتاب / برق تیر و خنجر او ماهتاب» حذف شده است. تعیین کنید که این بیت، حدوداً در کجای ابیات بوده است؟

به خدا چه بگویم؟

پیمانه‌ی ۶
سؤال ۵

۶۶- ۱ «از آن» در کدام بیت زیر معنای «تعلق» دارد؟

الف) پیوسته از آن روی کنم هم‌رهی‌اش / کز رنگ وی‌ام بوی کسی می‌آید

ب) محتاج قصّه نیست گرت قصد خون ماست / چون رخت از آن توست به یغما چه حاجت است؟

.....

۶۷- ۲ «رساله‌ی قشیریه» را چه کسی، چه زمانی و به چه زبانی آفریده است؟

.....

۶۸- ۳ در عبارت «گوسفندان در دشت سرگرم چرا بودند» کدام نوع جمله دیده می‌شود، خبری یا پرسشی؟ نقش دستوری

«سرگرم» چیست؟

.....

۶۹- ۴ «خداوند» در بیت زیر به چه معناست، «خالق» یا «صاحب»؟

خداوند تدبیر و فرهنگ و هوش / نگوید هنر تا ببیند خموش

.....

۷۰- ۵ مفهوم عبارت زیر چیست؟

- گوسفندان از آن من نیست.

- خداوندش را بگوی که گرگ برد.

- به خدای چه بگویم؟

.....

پرسش‌های چهارگزینه‌ای

پیمانه‌ی ۷

۱۰ سؤال

۷۱- ۱ «بوریا» ...

- (۱) حصیری است که از نی می‌سازند. (۲) کلبه‌ای است که در جنگل ساخته شده‌است.
(۳) کسی است که متظاهران را رسوا می‌کند. (۴) پرنده‌ای مهاجر است که در مسیر خود از شیراز می‌گذرد.

۷۲- ۲ متن زیر با واژه‌های کدام گزینه کامل می‌شود؟

رساله‌ی قشیریه نوشته‌ی ابوالقاسم قشیری از عارفان قرن ... است. اصل این کتاب به زبان ... است و یکی از شاگردان قشیری آن را به فارسی برگردانده‌است. موضوع این کتاب، ... است. این اثر با تصحیح و تعلیقات استاد ... به چاپ رسیده‌است.

- (۱) ششم، ترکی، تفسیر قرآن، فروزانفر
(۲) ششم، ترکی، تفسیر قرآن، شفیعی کدکنی
(۳) پنجم، عربی، معرفتی برخی از بزرگان عارف و شرح اصطلاحات و الفاظ رایج میان آن‌ها، فروزانفر
(۴) پنجم، عربی، معرفتی برخی از بزرگان عارف و شرح اصطلاحات و الفاظ رایج میان آن‌ها، شفیعی کدکنی

۷۳- ۳ عبارت کدام گزینه به زبان «ادبی» نوشته نشده است؟

- (۱) سایه‌ات را از سرم بگیر، ای که خورشید به شوق تو طلوع می‌کند هر بامداد.
(۲) و هر شبانگاه ماه، به تقلیدی کودکانه از چهره‌ی دلربای تو خودنمایی می‌کند.
(۳) گردش خورشید به دور زمین، نظری است که سال‌ها پیش بی‌اعتبار شد.
(۴) اما ماه، فقط از جاذبه‌ی توست که دور زمین می‌چرخد.

۷۴- ۴ عبارت کدام گزینه به زبان ادبی نوشته نشده است؟

- (۱) دل من، شهری بود خالی از باغ و بهار. (۲) آسمان شب‌هایش، بی‌ستاره بود و تیره و تار.
(۳) نور ماه، بازتاب نور خورشید است. (۴) و تو، ناگهان ماه شب تاریک من شدی!

۷۵- ۵ کدام عبارت از ادبیات بهره برده است؟

- (۱) تیک تاک ساعت، تنها صدایی است که در خانه‌ی من به گوش می‌رسد.
(۲) مدّت‌هاست مرغ عشق درون قفس مرده است.
(۳) گلی که زمانی شاداب بود، حالا در لیوان خالی پژمرده است.
(۴) انگار صدای او روح این خانه بود که از وقتی رفته، این خانه هم مرده است.

۷۶- ۶ کدام مصراع فعلی دارد که نه امر است و نه نهی؟

- (۱) آب کم جو تشنگی آور به دست (۲) آفتاب آمد دلیل آفتاب
(۳) دگر ز منزل جانان سفر مکن درویش (۴) بوسه زن بر خاک آن وادی و مشکین کن نفس

۷۷- ۷ زمان‌های افعال هم‌همی مصراع‌ها یکسان است مگر مصراع گزینه‌ی ...

- (۱) دل از من برد و روی از من نهان کرد (۲) رفتی و نمی‌شوی فراموش
(۳) دیدی ای دل که غم عشق دگر بار چه کرد؟ (۴) راه من با تو بسی فاصله‌ها داشت، ولی ما رفتیم

۷۸- زمان فعل‌های عبارت زیر به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟

من و شاهزاده کم کم با هم دوست شدیم. هر روز چیزی از سیاره‌ی او می‌فهمیدم، مثلاً این که بیش از حد به گل خود مهر می‌ورزد.

- (۱) ماضی، ماضی، ماضی
(۲) مضارع، ماضی، ماضی
(۳) ماضی، ماضی، مضارع
(۴) مضارع، ماضی، مضارع

۷۹- زمان فعل‌های بیت زیر به ترتیب کدام است؟

همه عالم تن است و ایران دل / نیست گوینده زین قیاس خجل

- (۱) ماضی، ماضی
(۲) مضارع، ماضی
(۳) مضارع، مضارع
(۴) ماضی، مضارع

۸۰- در کدام بیت واژه‌ای به ساختمان مصدر آمده است؟

- (۱) شبگیر که چرخ لاجوردی / آراست کبودی‌ای به زردی
(۲) خندیدن قرص آن گل زرد / آفاق به رنگ سرخ گل کرد
(۳) مجنون چو گل خزان رسیده / می‌گشت میان آب دیده
(۴) زان آب که بر وی آتش افشاند / کشتی چو صبا به خشک می‌راند

پیمانه‌ی ۸
۱۰ سؤال

۸۱- کدام واژه با استفاده از بن مضارع ساخته شده است؟

- (۱) رفتار (۲) پسندیده (۳) آموزگار (۴) بی‌ادب

۸۲- بن مضارع از «گرفتن»، «نشستن» و «نهادن» به ترتیب کدام است؟

- (۱) گیر، نشین، نه (۲) گیر، نشست، نهاد (۳) گیرد، نشین، نهاد (۴) گیرد، نشست، نه

۸۳- کدام گزینه به داستان زندگی پیامبری اشاره نمی‌کند؟

- (۱) من ملک بودم و فردوس برین جایم بود / آدم آورد در این دیر خراب آبادم
(۲) ملک در سجده‌ی آدم زمین‌بوس تو نیت کرد / که در حسن تو لطفی دید بیش از حد انسانی
(۳) ز دور آدم تا دور اعور دجال / چو جان بنده نبوده‌ست جان سپرده تو را
(۴) می‌کنم، تنها، از جاده عبور / دور ماندند ز من آدم‌ها / سایه‌ای از سر دیوار گذشت / غمی افزود مرا بر غم‌ها

۸۴- کدام ابیات قطعه شعر زیر، تلمیح دارند؟

- قامت نازم که از سرو سهی، دلکش تر است / نوک مژگانت، همی خون‌ریزتر از خنجر است
از سرشکم گر به پاخیزد ز نو، طوفان نوح / ای خدایا، ناخدا اندر میانه رهبر است
نازپروردی که در بازار حسن و دلبری / قیمت یک طاق ابرویش ز یوسف، برتر است
(۱) اوّل و سوم (۲) اوّل و دوم (۳) دوم و سوم (۴) اوّل، دوم و سوم

۸۵- کدام بیت تلمیح دارد؟

- (۱) عقل بازاری بدید و تاجری آغاز کرد / عشق دیده زان سوی بازار او بازارها
(۲) ای بسا منصور پنهان ز اعتماد جان عشق / ترک منبرها بگفته برشده بر دارها
(۳) عاشقان دردکش را در درون ذوق‌ها / عاقلان تیره‌دل را در درون انکارها
(۴) عقل گوید پا منه کاندرا فنا جز خار نیست / عشق گوید عقل را کاندرا تو است آن خارها

۸۶- هَمایِ ابیات زیر به داستان زندگی یوسف پیامبر اشاره دارند. کدام گزینه ترتیب وقایع را به درستی بیان می‌کند؟

- (الف) به دستم داد آن یوسف ترنجی / که هر دو دستِ خود خستم من امروز
(ب) ماهِ کنعانی من! مسندِ مصر آن تو شد / وقت آن است که بدرود کنی زندان را
(پ) ای ماه کنعانی تو را یاران به چاه افکنده‌اند / در رشته‌ی پیوندِ ما، چنگی بزن، بالا بیا
(ت) الا ای یوسف مصری که کردت سلطنت مغرور / پدر را بازپرس آخر کجا شد مهر فرزندی؟
- (۱) الف، ب، پ، ت
(۲) پ، الف، ب، ت
(۳) ت، پ، ب، الف
(۴) الف، پ، ب، ت

۸۷- واژه‌ی «خداوند» در کدام بیت، صرفاً همان معنایی را می‌دهد که در عبارت زیر دارد؟

- چوپان در جواب مردی که گفت: «خداوندش را بگوی که گُردگ گوسفند را برد»، گفت: «خُدایِ خود را چه بگویم؟»
- (۱) به نامِ خداوندِ جان و خرد / کزین برتر اندیشه برنگذرد
(۲) ولیکن خداوندِ بالا و پست / به عصیان در رزق بر کس نبست
(۳) خداوندِ فرمان و رای و شکوه / ز غوغایِ مردم نگردد ستوه
(۴) ز خاک آفریدت خداوندِ پاک / پس ای بنده افتادگی کن چو خاک

۸۸- بیتِ کدام گزینه با بیتِ «چشمِ دل باز کن که جان بینی / آن‌چه نادیدنی‌ست، آن بینی» قرابت معنایی دارد؟

- (۱) چشم جهانیان به تماشای رنگ و پوست / جز چشم دل که محو تماشای دیگر است
(۲) امروز می‌خوری غم فردا و هم‌چنان / فردا به خاطرت غم فردای دیگر است
(۳) گر خلق را بود سر سودای مال و جاه / آزاده مرد را سر و سودای دیگر است
(۴) دیشب دلم به جلوه‌ی مستانه‌ای ربود / امشب پی ربودن دل‌های دیگر است

۸۹- کدام بیت با ابیات زیر قرابت معنایی دارد؟

- تازه فهمیدم خدایم این خداست / این خدای مهربان و آشناست
دوستی از من به من نزدیک‌تر / از رگ گردن به من نزدیک‌تر
(۱) عاشقان پیدا و دلبر ناپدید / در همه عالم چنین عشقی که دید؟
(۲) آخر اندر غار در طفلی خلیل / از سر انگشت شیری می‌مکید
(۳) قد و بالایی که چرخش کرد راست / عاقبت چون چرخ کز قامت خمید
(۴) نی خمش کن عالم‌السر حاضرست / نحن اقرب گفت من حبل‌الورید

۹۰- کدام بیت با آیه‌ی «وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَ نَعَلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَ نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ» قرابت معنایی دارد؟

- (۱) خالق خلق و نگارنده‌ی ایوان رفیعی / خالق صبح و برآورنده‌ی خورشید منیری
(۲) کشتی خود با خدا بسیار کز توفان یأس / عالمی شد غرق و دست ناخدایی برنخواست
(۳) دوست نزدیک‌تر از من به من است / وین عجب‌تر که من از وی دورم
(۴) عمری که می‌رود به همه حال جهد کن / تا در رضای خالق بی‌چون به سر بری

دانش‌آموزان عزیز، برای کامل کردن متنی که پیش‌روی شماست، یکی از دو املائی پیشنهادی را برای هر جای خالی انتخاب کنید. پس از این کار می‌توانید از کسی بخواهید این متن را برای شما املا بگوید و شما آن را بنویسید.

(حاتف / هاتف) اصفهانی از همه می‌خواهد آن‌چه را نادیدنی است، ببیند. پادشاه قصه‌ها (قصر / قسر) ی دارد که یک (خشط / خشت) از آن از (المص / الماس) است و دیگری از طلا. پایه‌های برج او از (آج / عاج) و بلور است و با (غرور / قرور) بر سر تختی نشسته است. اما خدا چنین نیست. رعد و برق و سیل و (توفان / طوفان)، (طنین / تنین) خنده و نعره‌ی (طوفنده / توفنده) ی او نیست و هیچ کس در (حضور / حضور) او راهی ندارد. بی‌رحم و خشمگین نیست و بی‌گناهان در (زهن / ذهن) خود، از او (وحشت / وهشت) ندارند و (خاطر / ایشان) دلگیر نیست. می‌شود در حضور او (وزو / وضو) یی بی‌ریا گرفت و (سراق / سراق) (انبوه / انبوح) نعمت‌های او رفت.

نکته‌ی نگارشی دو

استفاده از ایات، آیات قرآنی، احادیث مشهور، ضرب‌المثل‌ها و دیگر عباراتی که لحن کلام را تغییر دهد، مثل میخی است که نویسنده‌ی متن بر بنیان سخنان خود در ذهن مخاطب می‌کوبد و آن را محکم می‌کند؛ به شرطی که این استفاده درست و به‌جا باشد.

متنی بنویسید با یکی از دو موضوع زیر:

(ب) وَ هُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ

(الف) بندگانی که از خداوند فاصله می‌گیرند.

